

Handläggare

Carola Lindeberg

jordbruksverket@jordbruksverket.se

SGU yttrande angående översyn av känsliga områden enligt nitrattendirektivet

Sveriges geologiska undersökning (SGU) har den 22 april 2022 tagit emot ovanstående ärende för yttrande. Med anledning av detta vill SGU framföra följande.

SGU har varit delaktig i översynen av känsliga områden enligt nitrattendirektivet, och nedan synpunkter är delvis framförda i tidigare remissvar och i möten med Jordbruksverket. SGU anser fortsatt att grundvattenperspektivet inte är inkluderat i tillräcklig omfattning vid avgränsningen av områden som ska omfattas av bestämmelser enligt nitrattendirektivet.

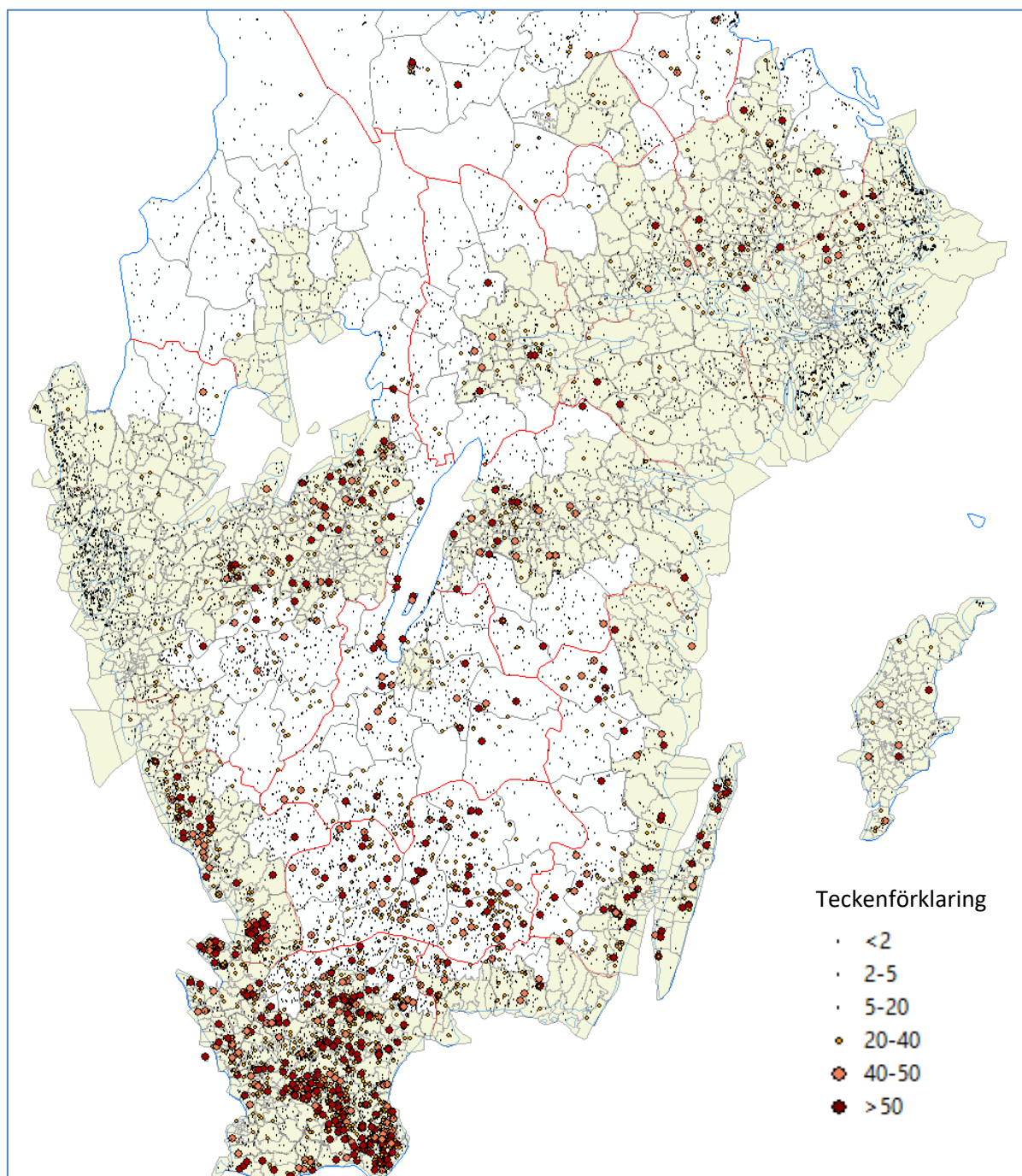
Underlag för avgränsning av känsliga områden och

I kapitel 2.2 och kap 8 framgår att det inte har avgränsats några känsliga områden enligt kriterierna om nitrathalter i sött ytvatten (kriterium A1) eller grundvatten (kriterium A2). Sverige har endast identifierat nitratkänsliga områden enligt kriteriet för eutrofieringsproblem i vatten (kriterium A3). Utifrån beskrivningen i kap 6 är kriteriet A3 baserat på vattenförvaltningens påverkansanalys för vattenförekomster med övergödningssproblem. Vattenmyndigheternas underlag för bedömning av problem med övergödning och beräkning av övergödningssbelastning/-beting inkluderar endast ytvatten, vilket också tydliggörs då kap 6 enbart beskriver situationen i ytvatten. Därmed inkluderas inte grundvatten alls i avgränsningen av nitratkänsliga områden. Även om Jordbruksverket vidhåller att identifieringen av nitratkänsliga områden endast ska baseras på resultat av påverkansanalyser för övergödning inom vattenförvaltningen är det viktigt att inkludera grundvatten i det resonemanget. Begreppet övergödning används inte för grundvatten inom vattenförvaltningen, men det finns i Vatteninformation system Sverige (VISS) lättillgänglig information om vilka grundvattenförekomster som har betydande påverkan från jordbruk. Denna information kan användas inom områden som utgör grundvattenförekomster, vilket utgör ca 20 procent av Sveriges yta. För övriga delar av Sverige behövs andra underlag för kväve i grundvatten användas för att få en relevant avgränsning av nitratkänsliga områden.

SGU har vid tidigare översyn framfört att de underlag som SGU bistår med från grundvattenövervakningen inte är representativa för jordbrukslandskapet eftersom fokus inom miljöövervakningen ligger på områden utan lokal föroreningspåverkan. Likaså är resultat från de kommunala vattentäkterna inte representativa då vattentäkten ofta är lokaliserad till områden med mindre föroreningspåverkan och är normalt och åtminstone delvis är skyddade genom bestämmelser i vattenskyddsområdet föreskrifter. Det innebär att nitrathalterna normalt är lägre i råvattnet till de kommunala grundvattentäkterna än i övrigt grundvatten i området. Det är framför allt de enskilda vattentäkterna som är påverkade av förorening från jordbruksverksamhet. Bland dessa ingår även vattentäkter för jordbruksföretag.

Tillägg av områden

Kartan nedan baseras på befintlig avgränsning av nitratkänsliga områden. Avgränsningen kommer förvisso att justeras, men den huvudsakliga avgränsningen kommer att behållas. I kartan visas också resultat av de nitratanalyser i enskilda grävda brunnar som inkommit till SGU från 2007 till 2020.

Analysresultat från enskilda brunnar i jord 2007-2020 inom och utanför nuvarande avgränsade nitratkänsliga områden (markerat med gul färg).

Även om det nitratkänsliga området inkluderar många av brunnarna i jordlager med nitrathalt över 40 eller 50 mg/l så finns flera brunnar i norra Skåne och Småland som är lokaliserade utanför avgränsningen. Majoriteten av dessa brunnar kommer att vara utanför även med det nya förslaget på avgränsning av nitratkänsligt område. Utifrån SGUs analys skulle framför allt stora delar av Kronobergs län, men även delar av Jönköpings län och Kalmar län, kunna inkluderas i avgränsningen av nitratkänsliga områden. Det ska dock observeras att i vissa kommuner finns väldigt få analyser. Genom att inkludera betydande delar av de tre Smålandslänen (alternativt hela länen), och resterande del av norra Skåne skulle de områden som identifierats i översynen inkorporeras och inte bilda ”öar”. Det skulle även ge bättre förutsättningar för förutsägbarhet för jordbruksföretagen.

Lokal påverkan i områden med lite jordbruksmark behöver beaktas

Vid översynen och diskussionen av eventuella förändringar i de områden som avgränsas som nitratkänsliga framkommer det i kap 9 att det anses besvärande att ”luckor” respektive ”öar” uppstår. Det anses även besvärande att avgränsade områden förändras beroende på vilken avgränsningsmetod som använts och vilka nitrat- eller fosfatvärden som uppmätts under föregående period. Dessa upprepade justeringar av avgränsningarna för nitratkänsliga områden medför att både berörda jordbruksföretag och tillsynsmyndigheter fortlöpande måste anpassa sig, vilket kräver både resurser och kunskap. SGU instämmer och anser att målet vid en översyn måste vara att så långt som möjligt behålla de områden som tidigare omfattats av nitratudirektivet och enbart lägga till områden, om inte mycket starka incitament motiverar borttagning. I de fall en jordbrukare genomfört åtgärder för att uppfylla de krav som ställs genom nitratudirektivet – till exempel lagt om driften eller byggt ut lagringskapaciteten för gödsel – måste det upplevas som störande att få besked om att kraven inte längre gäller. I värsta fall kan kraven återinföras efter fyra år. Ur ett grundvattenperspektiv är fyra år en väldigt kort tid.

Det är inte heller lämpligt att enbart närområdets sammanlagda bedömda problem med övergödning avgör om en enskild påverkanskälla behöver reducera kvävetillförseln till ytvatten eller grundvatten. Även i områden med mindre sammanlagd nitratpåverkan kan ett enskilt jordbruksföretags läckage av nitrat ner till grundvattnet vara avsevärt, beroende på såväl tillförsel av stall- och konstgödsel, som på de lokala geologiska förhållandena. Olämplig hantering av gödsling, inklusive stallgödselhantering, kan ge negativa effekter på grundvattnet i anslutning till den enskilda gården och i närliggande fastigheters brunnar, och kväveföroreningarna kan sedan också spridas över större områden och under lång tid läcka till ytvatten. Det är ytterligare en anledning till att ha mer sammanhängande områden avgränsade som nitratkänsliga, och därmed undvika ”luckor” och ”öar” som kan innebära att enskilda gårdars utsläpp missas.

Val att använda distrikt för avgränsning av områden

Valda gränser för att avgränsa nitratkänsligt område utgår från administrativa gränser i form av församlingsindelningen från 1999. Dessa gränser saknar helt koppling till vattnets rörelser i landskapet, vilket är mycket viktigt att beakta då lokala nitratkällor på gårdsnivå kan resultera i en vattenburen nitratspridning med påverkan på stora områden över lång tid. Det är inte heller lämpligt att endast utgå från enskilda ytvattenförekomster vid gränsdragning av nitratkänsliga områden, dels för att de är små och många, men också för att en grundvattenförekomst kan avvattnas till flera ytvatten. SGU förespråkar en sammanslagning av ytvattenförekomster till större avrinningsområden (storleksordningen 200-300 för hela landet), där SMHI kan vara behjälplig med indelning. Det är bättre med större sammanhängande områden än att ”snuttifiera” och skapa många små. En indelning utifrån sammanslagna vattenförekomster harmoniserar också bättre med vattenförvaltningens åtgärdsprogram.

Även om medelstora avrinningsområden används som bas för avgränsning av nitratkänsliga områden är SGU:s huvudsakliga ståndpunkt att betydande delar av de tre Smålandslänen, samt norra delen av Skåne bör omfattas i sin helhet av nitratdirektivet. För att få en helhet kan även övervägas att inkludera intilliggande delar i Västra Götaland, Halland och Blekinge län. Ett sammanhängande område i södra Sverige utan ”öar” skulle avsevärt minska problemet med icke-kontinuitet i avgränsning.

Beslut i detta ärende har fattats av enhetschefen Mats Wallin

I den slutliga handläggningen av ärendet har även statsgeologen Lena Maxe deltagit. Statsgeologen Carola Lindeberg har varit föredragande.

Mats Wallin

Carola Lindeberg